

Rahvusarhiivi

2024. aasta aruanne

Sisukord

1. Hinnang 2024. aastale	3
2. Kogumine ja nõustamine.....	4
2.1. Avalike arhivaalide kogumine	5
2.2. Eraõiguslike asutuste dokumentide ja isikuarhiivide kogumine.....	8
2.3. Audiovisuaalse ainese kogumine	9
3. Säilitamine	10
3.1. Säilitustingimused ja hoidlatöö.....	10
3.2. Konserveerimine	11
3.3. Digimine.....	12
3.4. Kopeerimisteenused	13
4. Kasutamine	14
4.1. Veebikülastused ja klienditeenindus.....	14
4.2. Teatmestu ja kasutuskeskkonnad	14
4.3. Arhiivipedagoogika ja avalikud sündmused	15
4.4. Ühismeedia ja turundus.....	17
5. Digitaalarhiivindus.....	20
5.1. Tarkvaraarendus.....	20
5.2. Digitaalne kogumine ja säilitamine.....	20
5.3. Suured digimisprojektid	20
6. Teadus- ja publitseerimistöö	22
7. Organisatsiooniline areng ja rahvusvaheline koostöö	23
Lisa 1. Rahvusarhiiv arvudes 2024. aastal.....	27

1. Hinnang 2024. aastale

Möödunud aasta oli Rahvusarhiivile tuntavalt keerulisem kui nii mõnigi varasem. Majanduskeskkonnast ja eelarvekärpest johtuvalt tuli veelgi hoolikamalt prioriseerida tegevusi, leida kokkuhoiukohti ja loobuda mõnest aasta algul eesmärgiks seatud tegevusest. Kõigele vaatamata üheski Rahvusarhiivile seadusega pandud ülesande osas järeleandmist ei toimunud ja seda on siiras rõõm tõdeda.

2024. aastaks seatud kolmest prioriteedist e-riigi toetamise valdkonnas saavutati selget edu kahes. Digisündinud teabe vastuvõtmise võimekus on viimastel aastatel järk-järgult kasvanud, mitmes lõigus on suudetud jõuda heas mõttes rutiinini. Märkimisväärselt liiguti edasi andmekogude pidajatele mõeldud nõuete komplekti väljatöötamisel, samuti saab edenemist tähendada ASTRA vastuvõtukeskkonna arendamisel. Valmis ka arhiivieeskirja uus eelnõu, mis vähendab asutuste halduskoormust arhiivinduses ja loob selgemad reeglid digisündinud teabe haldamiseks.

Teine suurem ülesanne, Endla hoone rajamine on jõudnud finišisirgele. Haridus- ja Teadusministeeriumi jõulisel toel loodi kõik eeldused Endlasse kolimiseks ja hoone sisustamiseks 2025. aastal. Üsna kindlalt saab täna väita, et 2025. aasta jooksul saavad arhiivi kogud 100% ulatuses nõuetekohastesse säilitustingimustesse. See on suur ja põhimõtteline areng võrreldes kasvõi 1999. aastaga, mil Rahvusarhiiv loodi olukorras, kus kohastes tingimustes hoiti 2% arhivaalidest.

Kolmanda tähtsama ülesandega – arhiivisüsteemide lõimine ja konsolideerimine – edeneti samuti, tõi küll aeglasemas tempos kui plaaniti ja loodeti. Situatsioonis, kus praktiliselt kõik arhiivi tööprotsessid ja teenused on digitaalsed, annab üha enam ja enam tunda arendustiimi nappus ja ülekoormatus.

Prioriteetsete ülesannete teises plokis (avatud asutus ja kogukondade partner) saab suuremat ja mõõdetavat edu täheldada samuti kahes eesmärgiseades kolmest. 2024. aastal käivitas Rahvusarhiiv kokku viis laiaulatuslikku digimisprojekti: kolm partnerluslepingu alusel Kultuuriministeeriumi valdkondliku digipöörde raames ja kaks koostöölepingu alusel ühendusega FamilySearch. Teiseks avati filmipärandi voogedastusplatvormi Arkaader koolidele suunatud haridusliides, mida on hakanud kasutama üle 600 õpetaja rohkem kui 250 õppeasutusest.

Kolmanda tähtsama sihiseade – tehisintellekti rakendamine digiteabe avamisel – osas konkreetse käegakatsutava tulemuseni ei jõutud. Küll aga loodi eeldused teemaga otseselt tegelema hakata järgmisel aastal. Nimelt koostati mitme partneri toel Interregi Kesk-Balti programmi raames arhiivindusliku tehisaru-teemalise projekti taotlus, mis esimese hindamisvooruga edukalt läbis ning loodetavasti 2025. aastal käivitub.

2024. aastal mõõdeti rahvusarhiivi tulemuslikkust kahes vaates. Kasutajate rahulolu arhiivi teenustega nii veebis kui kohapeal on jõudsalt üle 90% ning töötajate üldine rahulolu võrdlusgrupiga võrreldes hoomatavalt suurem. Küllap peegeldab seda ka aegade madalaim personali vabatahtliku volavuse määr (0,5%), mis õigupoolest on karjuvas vastuolus arhiivi viletsate palgaoludega.

2. Kogumine ja nõustamine

Aasta jooksul toimunud arendustegevustest väärib esile tõstmist kaks. Esiteks alustas Rahvusarhiiv arhiiviväärtuslike andmekogude pidajatele mõeldud nõuete komplekti väljatöötamist. Aasta lõpuks valmis rida protsessi- ja funktsionaalsusnõudeid, mida andmekogude loomisel ja arendamisel silmas pidada ning mis tagavad nende hilisema sujuvama arhiveerimise (tõmmiste võtu). Nõuete koostamisel lähtuti Euroopa arhiivide töörühma (EAG) poolt välja töötatud lõimitud arhiveerimise (*Archiving by Design*) metodoloogiast. Enne nõuete avalikustamist tuleb neid testida. Teiseks alustati arendustega, mis lubavad senisest tõhusamalt ja teadlikumalt planeerida arhivaalide vastuvõttu asutustest ning hallata kogumist suure pildina, kuid seda juba andmepõhiste otsuste baasil. Ühtlasi valmis vajalike andmete kogumise testlahendus ASTRAs.

Valdkonna arendamisega on seotud ka töö uue arhiivieeskirja koostamisega, eeskirja kavand valmis aasta lõppjärgus ja selle menetlemiseks on kavas samme astuda uue aasta alguses. Uuenenud arhiivieeskirjas on digiteavet puudutavad nõuded proportsionaalselt suurenenud ja jätkuvalt on püütud vähendada avaliku sektori arhiivindusala halduskoormust.

ASTRA süsteemi suurim väljakutse oli napi arendusjõu (programmeerija) võimalikult tõhus ärakasutamine. Võtmetähtsusega arendusülesandeid oli mitu. Esiteks AIS-ASTRA automaatse ühenduse saavutamine arhiivikirjelduste andmevoo juhtimiseks, mis aasta lõpuks jõudis testimisse – automaatne ühendus võimaldab muu hulgas suunata nappi tööjõudu Rahvusarhiivi teistele prioriteetsetele arendustele. Teiseks valmis uus, intuitiivsem ja mugavam digiteabe vastuvõtukeskkond (failide üleslaadimine) koos erinevate kontrollifunktsioonidega – kuigi seni kasutavad seda vaid Rahvusarhiivi inspektorid, on digiteabe vastuvõtmine muutunud varasemast sujuvamaks. Kolmandaks lahutati arhiiviskeem üleandmise protsessist eraldi olemiks, see on alus kogumise planeerimisele ja ajaliste üleandmise kokkulepete saavutamiseks asutustega. Jätkuvalt on probleemne vastuvõetava digisündinud teabe kehvapoolne kvaliteet, mis ASTRASSE sisenemiseks vajab liialt palju arhiivipoolset käsitööd. See kulutab ülemäära arendaja aega, kuid on siiski teadlik strateegiline otsus, et digiteabe üleandmine intensiivistuks.

Hindamiskomisjon pidas aasta jooksul kaks koosolekut, peamised aruteluteemad ja otsused olid järgmised: kogukonnastrateegia projekti raames tehtud sihtrühmade vajaduste kokkuvõtte koostamine ja edasiste tegevuste kavandamine; isikupõhiseid meditsiinidokumente koguvate haiglate täpsustamine; sadamaregistri arhiveerimise kogemuse alusel kogumispõhimõtete täiendamine; kohalike omavalitsuste istungite ja rahvahääletuste infosüsteemi ehk VOLISE salvestiste arhiiviväärtuslikuks tunnistamine. Samuti vaadati üle arhiiviväärtuslike andmekogude arendajatele ja haldajatele kavandatud nõuete väljatöötamise seis ning pilootprojektina läbi viidud sotsiaalmeedia arhiveerimise tulemused. Aruandeaastal kinnitati 25 hindamisotsust, neist kaheksa eraõiguslike dokumentide arhiiviväärtuse määramiseks.

Alustati Eesti Energia AS hindamist. Kuna kontsern on laiaulatuslik, siis peeti otstarbekaks asutuse tütarettevõtete hulgast esmalt välja selgitada arhiivimoodustajad. Selle käigus jäid sõelale Enefit Power AS (Eesti ja Balti regiooni üks tähtsamaid energiaettevõtteid ja ringmajanduse edendajaid), Enefit Green AS (Läänemere regioonis oluline, mitmekülgse tootmisportfelliga roheenergia ettevõtte) ja Elektrilevi OÜ (Eesti suurim võrguettevõtte, elutähtsa teenuse pakkuja ja strateegiliselt olulise infrastruktuuri haldaja).

Asutusepõhised hindamisotsused valmisid Tartu Ülikooli SA, AS Tallinna Lennujaama ja Rahapesu Andmebüroo dokumentidele. Liigitusskeemidesse lisandunud uued sarjad hinnati Päästeametis, Põllumajandus- ja Toiduametis, Kaitseväes ja Eesti Haigekassas, muutmisotsused valmisid Tartu Ülikoolile, Ravimiametile ning täpsustati Riigikontrolli ja Kaitsealiidu otsuste rakendusosi. Lisaks hinnati AS Eesti Telekomis ja tema tütarettevõtete (Eesti Telefon ja Eesti Mobiiltelefon) teave aastatest 1990–1999, mil esmakordselt võõrandati riigile kuuluva äriühingu aktsiaid. Arhiiviväärtuse said ettevõtte juhtimise ja põhitegevuse dokumentide kõrval eeldatavalt uurimishuvi pakkuvad aktsiate esmalevitamise korraldamise ja erastamise läbiviimisega seotud dokumendid. Hävitamiseks lubati eraldada Nigula looduskaitseala ja Karula rahvusparki juhuslikud dokumendid. Koostati üks arhiiviväärtuse äravõtmise hindamisotsus, et kinkida admiral Ferdinand von Wrangelli epoletid Eesti Meremuuseumile.

Aasta jooksul kooskõlastati liigitusskeeme 63 korral, enamusel juhtudest asutuste funktsioonides ja sarjades tehtavate muudatuste kooskõlastamiseks. ASTRAst on kujunenud liigitusskeemi haldamise mugav tööriist. Samas on ilmnunud kitsaskohad, kus asutused vajavad rohkem nõustamist. Näiteks juhul, kui liigitusskeem ei hõlma asutuses loodavat teavet terviklikult, vaid üksnes EDHSis olevaid dokumendisarju, või jäetakse andmekogudesse liikunud teabe puhul sarja juurde märkimata andmekogu kui haldav süsteem. Asutuste teabehalduse korralduse keskne alusdokument on teabe liigitusskeem, selle kvaliteedi olulisuse rõhutamine on osa inspektorite nõustamistegevusest ning ASTRA toel on see protsess muutunud oluliselt efektiivsemaks ja mugavamaks.

2.1. Avalike arhivaalide kogumine

2024. aastal toimus 278 avalike arhivaalide vastuvõttu, sh 249 paberkandjal, 25 digitaalselt ja neli andmekogu hoiule võtmist. Rahvusarhiivi kogud täienesid 60 801 säiliku võrra.

Kohalike omavalitsuste arhiivide vastuvõtmine ja nõustamine üleandmise ettevalmistamisel on olnud pidev tegevus. Märkimisväärne osa kohalikest omavalitsustest on oma paberarhivaalid üle andnud, kuid jätkuvalt leidub üle andmata 2017. aastal tegevuse lõpetanud kohalike omavalitsuste arhiive. Ühtlasi täienesid endiste täitevkomiteede arhiivid, näiteks Harku, Vigala, Nõva, Rannu ja Võnnu, kuhu lisandus eelkõige majapidamisraamatuid.

Valdades hoiul olnud endiste ühismajandite arhiivid said täiendust põllumajandusreformi komisjonide dokumentide, kolhoosi liikmete ja nende perekondade arvestuse raamatute ja mõnevõrra ka tähtajaliste personalidokumentide osas. Arhiivi jõudsid mitme kolhoosi dokumendid Harku, Järva, Kambja, Lääne-Nigula, Põhja-Sakala, Rõuge ja Tapa vallavalitsusest. Üle anti ka Valga EPT personalidokumendid.

Ühinenud omavalitsustest anti üle nii tegevasutuste kui eelkäijate arhivaale Elva, Harku, Hiiumaa, Jõgeva, Jõhvi, Kambja, Kastre, Kehtna, Kuusalu, Luunja, Lääneranna, Lääne-Nigula, Mulgi, Mustvee, Märjamaa, Tapa, Tori, Tõrva ja Vinni vallavalitsusest. Digidokumente lisandus Koonga vallavalitsusest. Mulgi vallavalitsus andis üle õigusvastaselt võõrandatud vara tagastamise ja kompenseerimise Viljandi maakonnakomisjoni toimikuid, samuti Viljandi peaarhitekti büroo dokumente.

Arhiivi jõudsid Loksa linnavalitsuse põhitegevuse dokumendid kuni 2005. aastani, Pärnu linna hooneregistri toimikud ning Kohtla-Järve linnavalitsuse valimisdokumentatsioon aastatest 1992–2021. Samuti andsid dokumente üle Tartumaa, Ida-Viru ja Lääne-Viru omavalitsuste liidud.

Aeg-ajalt on vaja korrastada avalike asutuste arhiive, mis on jäänud mingil põhjusel õigeaegselt üle andmata. Nii võeti Peipsiääre vallavalitsusest üle Nõva ja Pala ühismajandite dokumendid, mis olid maha jäetud müügil olevasse majja. Sarnastel põhjustel toodi arhiivi Nõmmküla sovhoosi ja Tapa tarbijate ühistu dokumendid, mis korrastati arhiivis olemasolevate arhiivide juurde. Lõpule jõudis Rannu külanõukogu hoonete inventariseerimistoimikute arvele võtmine.

Justiitsministeerium andis üle arhivaale Vanglate Ameti ja ENSV Siseministeeriumi parandusliku töö asutuste valitsuse arhiivi, prokuratuur andis üle Paide rajooni prokuratuuri arhiivi. Kohtute dokumentidest lisandusid tsiviilasjade kohtutoimikud ja määrused Viru maakohust. Notaritest andsid oma arhiivid üle Kuressaare notar Marika Leis ning Tallinna notarid Liia Aigro ja Maive Ottas.

Kaitseressursside Amet andis Rahvusarhiivile üle arhivaalid aastatest 2005–2014 ning reservohvitseride isikutoimikud 1942–1983, täiendamaks sõjakomissariatide arhiivi.

Rahandusministeerium andis üle rahvusvahelise suhtlemise ja koostööga seotud dokumente kuni 2005. aastani. Maksu- ja Tolliamet täiendas oma arhiivi teabe kogumise, maksuteeninduse ja rahvusvahelise suhtluse funktsioonide arhivaalidega ning andis üle arhivaale Tallinna, Hiiu ja Harju maakonna maksuametist. Täienes ka juriidiliste isikute maksutoimikute kollektsioon, kuhu lisandusid Ida-Virumaa, Saaremaa ja Lääne-Virumaa maksutoimikud.

Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium täiendas põhitegevuse sarju arhivaalidega aastatest 2002–2023 ja mitme tegevuse lõpetanud asutuse arhiivitöötajate isikutoimikutega. Eesti Energia AS andis üle Trust Eesti Põlevkivi ja Põlevkivi Kaevandamise Tootmiskoondise Eesti Põlevkivi töötajate isikutoimikud.

Välisministeerium andis üle ametkondade vaheliste koosolekute ja töögruppide kohtumiste protokollid ning kirjavahetuse välispoliitilise töö küsimustes (1990–1999).

Kliimaministeeriumist võeti vastu ministeeriumi juhtimisfunktsiooni sarjad kuni 2016. aastani. Keskkonnaagentuur ja Transpordiamet andsid üle eelkäijate materjale, nii põhitegevuse dokumente kui töötajate isikutoimikuid. Maa-amet andis samuti üle eelkäijate materjale: täienes mitu keskkonna- ja veemajandusala asutuste arhiivi ning veemajandusalaste dokumentide kollektsioon.

Siseministeeriumist laekus üksikuid täiendusi nõukogudeaegsete usuasjade volinike arhiividesse. Politsei- ja Piirivalveamet andis üle parvlaeva Estonia õnnetusega seotud kriminaaltoimikud. Täiendust said ka Politseikooli arhiiv ning lisandusid Politseiameti, Piirivalvelaevade Üksikdivisjon ja Piirivalve Lennusalga arhiiv. Politsei- ja Piirivalveameti enda arhiiv täienes asutuse tegevuse korraldamisega seonduvate dokumentidega (2007–2021).

Haridus- ja Teadusministeerium andis üle ENSV Haridusministeeriumi töötajate isiklikud toimikud ja ENSV Riikliku Hariduskomitee säilikuid. Arhivaale andsid Rahvusarhiivile üle ka Tartu Ülikool ja Tartu Ülikooli SA. Tallinna Ülikool andis üle Tallinna Ülikooli Rahvusvaheliste ja Sotsiaaluuringute Instituudi arhiivi. Aasta jooksul jätkus koolide paberainese vastuvõtmine – arhivaale lisandus ligi 20 kutseharidus- ja 14 üldharidusasutusest. Digidokumente edastasid Hiiumaa, Põlva ja Võru gümnaasium, Tartu Kunstikool, Valgamaa kutseõppekeskus, Hiiumaa ametikool, Haapsalu ja Ida-Viru kutsehariduskeskused. Tallinna Muusika- ja Balletikool andis üle

oma eelkäijate, Georg Otsa nimelise Muusikakooli, Tallinna Balletikooli ja Tallinna Muusikakeskkooli paber- ja digiarhivaalid.

SA Eesti Noorsooteater andis üle töötajate isiklikud toimikud, SA Vene Teater aga põhitegevuse käskkirjad.

Meditšiinasutustest annavad järjepidevalt arhivaale üle sihtasutused Viljandi Haigla, Põhja-Eesti Regionaalhaigla ja Pärnu Haigla. Üleandmisega jätkab SA Tartu Ülikooli Kliinikum, kes jõudis lõpule naistekliiniku dokumentide korrastamisega, viimati anti üle isiklikud toimikud. Jätkub närvihaiguste, nahahaiguste ja teiste kliinikute dokumentide üleandmine. AS Ida-Tallinna Keskhaigla andis üle sündide registreerimise raamatud aastaist 1944–1991.

Arhiivi jõudsid esimesed iseseisvuse taastamise järgsed Vabariigi Presidendi ametitegevusega seotud dokumendid perioodist 1990–2002. Riigikontroll jätkas auditidokumentide üleandmist. Riigikantselei andis arhivaale üle nii enda (2021–2024) kui Rahvastikuministri büroo arhiivi. Sihtasutus Eesti Koostöö Kogu andis üle oma põhitegevuse dokumendid (2003–2018).

Digiainest andsid Rahvusarhiivile üle Eesti Rahvusringhääling, Maa-amet, Sotsiaalministeerium, Patendiamet, SA Eesti Draamateater, Järvamaa Omavalitsuste Liit ja Välisministeerium. Rahvusringhääling tegi dokumendihaldussüsteemist viis digiainese edastust, mis toimusid võrreldes möödunud aastaga järjest sujuvamalt. Sotsiaalministeerium andis üle oma põhitegevuse dokumente, Patendiamet andis üle kauba- ja teenindusmärkide toimikuid digiteeritud failidena. Välisministeerium edastas Sihtasutuse Eesti Välispoliitika Instituudi dokumendid aastatest 2001–2017.

Aastat iseloomustabki järjest paranev digivastuvõttude võimekus ASTRAs, seda nii vastuvõttude arvu kui mahu osas. Asutuste iga järgnev edastus EDHSist (Postipoiss, Webware) on muutunud järjest sujuvamaks.

Ühtekokku toimus nelja andmekogu vastuvõtt. Välisministeerium andis üle välislepingute andmekogu (1918–2024), mille andmed kajastavad diplomaatilist suhtlust ja riigisisest menetlust. Siseministeerium edastas digiteeritud perekirjade ja perekonnaseisuaktide pildibaasi (1926–2005) ning kartoteegi, mis sisaldab üle 1,2 miljoni perekirja andmeid. Lisaks võeti vastu Põllumassiivide registri neljas ja kalmistute andmebaasi Haudi teine tõmmis. Hea on tõdeda, et korduvate tõmmiste tegemine andmekogudest kulgeb kiiresti ja tõrgeteta.

Asutustele suunatud infoüritusel „ASTRA 5“ räägiti Rahvusarhiivi kogumistegevuse hetkeseisust ning tutvustati ASTRA digivastuvõttude funktsionaalsust. Samateemaline üritus toimus Rahvusarhiivis ka praktilise töötoana arhiiviteenuse pakkujatele, milles osalejad said katsetada ASTRASSE digiainese laadimist. Toredaks, aga ka harivaks koostööürituseks kujunes Soome Rahvusarhiivi kolleegide külaskäik Noorasse oktoobri lõpupäeval – kahepäevasel seminaril tutvustasid Soome kolleegid oma plaane andmekogude arhiveerimisel ja digiainese vastuvõtusüsteemi SAPA, Eesti pool käsitles tööprotsesse ASTRA baasil.

Arutelusid on jätkuvalt pakkunud kohtutoimikute korrastamise ja pealkirjastamise (avalikud vs mitteavalikud pealkirjad) küsimused, samuti lahenduste leidmine kohalike omavalitsuse volikogude istungite ja muude salvestiste kogumise käigus. Päevakorral on tegutsevate notarite arhiivide üleandmise korraldamine koostöös Notarite Koja dokumendihoidla arhivaaridega.

2.2. Eraõiguslike asutuste dokumentide ja isikuarhiivide kogumine

Eraisikute arhiividest võeti vastu Mart Nikluse, Ülo Kaevatsi ja Tõnis Kinti isikuarhiivid, arhivaale lisandus Ants Piibu, Arnold Purre, Vladimir Juškini, Ahto Vesmese ja Vello Salo arhiividele.

Organisatsioonide arhiividest võeti vastu MTÜ Eesti Koolispordi Liidu, Eesti Olümpiakomitee, Eesti Spordi Keskliidu, Eesti Kodu-uurimise Seltsi, ENSV Punase Risti Seltsi ja korp! Vironia arhivaale.

Korrastatuna võeti vastu Helmi Üpruse isikuarhiiv, mis sisaldab ehitiste arhitektuuriajaloolisi ülevaateid, uurimistööde aruandeid, jooniseid, käsikirju Tallinna, Tartu ja Narva vanalinna ja maapiirkondade kalmistute, kabelite, kirikute, mõisate ning teiste Eesti linnade hoonestuse kohta. Korrastati Rein Aule poolt kogutud spordivõistluste tulemuste kollektsioon, lõpetati Aime ja Hubert Pärnakivi arhiivi korrastamine. Helbe Liini, Aleksander Kurvitsa ning perekond Reebeni ja Rubeli arhiivi aitasid korrastada praktikandid. Kasutusse anti perekondade Paas, Marley, Rannu, Tallo ja Poltan arhiiv ning Valli Ilviku ja tema juhatatud kooride arhiiv, samuti aastail 1920–1923 Tartus elanud ameeriklastest abielupaari Inez ja George F. Robinsoni Eestis tehtud fotod, peetud päevikud ja muud dokumendid.

Organisatsioonidest korrastati Vanemuise Seltsi segakoori arhiiv, Põlgaste ja Ardu algkoolide ning Saarde põllumeeste seltsi dokumendid, nagu ka Õigusliku Tasakaalu Erakonna, Üürnike Liidu ja Tampere Eesti Klubi arhiiv (viimasele lisati ka klubi sotsiaalmeedia konto).

Tartu Linnamuuseumist anti üle Tartu kino Ekraan dokumente, mis jõuti arvele võtta. Tänu lisatööjõule valmis ülevaade ja algnimikirj Eestis Maachitusprojekti Pärnu osakonna projektidest, kokku ligi 5000 projektitoimikut.

Koguduste dokumentidest korrastati EAÕK Leesi ja Uruste koguduste aines. Mahukas töö oli EAÕK Pärnu Issandamuutmise koguduse korrastamine, mis sisaldas mitme teise õigeusu koguduse dokumente, näiteks Jõõpre, Kalli, Kergu, Kilingi-Nõmme, Lihula, Paadremaa, Pootsi-Kõpu, Pärnu Johannese, Surju, Tahkuranna, Tori ja Tõstamaa. Sellegi arhiivi korrastamisel olid abiks praktikant läbinud tudengid. Väga halvas füüsilises seisundis Mustjala õigeusu koguduse arhiiv on korrastatud ja kirjeldatud, kuid vajab konserveerimist. Õigeusu koguduste arhiivid said täiendust ka Tartu Jüri kogudusest üle antud dokumentide näol, hõlmates EAÕK Sinodi, Jüri, Kastolatsi, Nina, Prangli, Priipalu, Uhmardu, Varnja ja Võnnu-Kärsa koguduse arhiiviat. Saaremaalt käidi ära toomas Laimjala õigeusu koguduse dokumente, mille korrastamist on alustatud.

Ajendatuna president Kersti Kaljulaidi büroo ettepanekust arhiveeriti Kersti Kaljulaidi ametlik Facebooki konto võimalikult täielikult koos lisatud failide ja anonümiseeritud kommentaaridega. Arhiveerimiseks testiti mitut vabavaralist keskkonda, digitaalarhiivi valikul sai tööriistaks Arkiwera tarkvara. Aastail 2023–2024 kestnud pilootprojekti tulemusena arhiveeriti lisaks K. Kaljulaidi kontole Tampere Eesti Klubi ja viis Rahvusarhiivi Facebooki kontot. Sellega võib projekti lugeda õnnestunuks, kuid edasise sotsiaalmeedia kogumise osas peaks leidma vähem ressursimahukaid lahendusi.

2.3. Audiovisuaalse ainese kogumine

Filmiarhiivi jõudis Tallinna Kalju Baptistikoguse ligi 350 klaaspositiivist koosnev fotokogu, milles on jäädvustatud 1920. ja 1930. aastatel Ameerika Ühendriikides, Aasias, Saksamaal, Itaalias ja Prantsusmaal läbi viidud misjonitöö, baptistidest jutlustajad ja pastorid Eestis, Eelimi Tallinna palvemaja ehitamine ning Eesti loodusvaated. Samuti võeti vastu arhitekt Ott Puuraidi enam kui 300 klaasnegatiivist koosnev arhiiv, mis kujutab Tallinna ja Viljandi vaateid 1930. ja 1940. aastail. Lisaks võeti hoiule ENSV Põllumajandusministeeriumi fotokogu, mis hõlmab asundustalude albumeid enam kui 700 fotoga ja ligi 100 klaaspositiiviga ning üle 200 sovhoostehnikumides õppematerjalina kasutatud diaposiitivi. Ühtlasi väärivad mainimist Andres Taimla fotokogu hulgas saabunud Anton Üksti ja Sergei Troitski perefotod.

Meediateeki lisandus 457 nimetust analoog- ja 609 nimetust digisündinud filme, 667 nimetust video- ja 216 nimetust helisalvestisi. Filmilindil olevatest kogudest olid silmapaistvamad ja mahukamad Aino Lepik von Wiréni üle antud Kalju Lepiku filmikogu eluolust Rootsis ja välisreisidest, Ado ja Mikk Taska perekroonikad ning filmiharrastaja Vladimir Küti rikkalik ja eripalgeline filmikogu, mis koosneb anima-, dokumentaal- ja mängufilmidest. Samuti saabus arhiivi Tallinna Pimedate Ööde filmifestivalilt PÖFFi ja selle alafestivalide treilerite ja reklaamide kogu filmilindil. Suurematest filmikogudest alustati Tartu Riikliku Ülikooli välismaiste õppefilmide kollektsiooni korrastamisega, mille enam kui 600 filmikarbist on tänaseks arvele võetud üle saja säiliku. Videol lisandunud ainesest olid märkimisväärsamad kogud Vanemuise Seltsi segakoori salvestised ja Tallinna Pedagoogikaülikooli koreograafia õppetooli diplomitöödest ja tantsuetendustest koosnev kogu. Tallinna Linnakantseleilt võeti vastu videokassettidel salvestised Tallinna linna tegevust kajastavatest teleaadetest ja -uudistest ning Tallinna Linnaarhiivist Chronos-Filmi kogu videokassettidel, mis sai suuresti liidetud juba olemasolevale ainesele.

Tallinna Huvikeskuse Kullo hoone remondi tõttu filmiarhiivile üle antud Noorfilmi stuudio ja selle juhi Olev Viitmaa arhiivid on dokumentide, esemete ja helisalvestiste lõikes korrastatud, järke ootab mahukas filmilindi-, videokasseti- ja fotokogu korrastamine (sh 265 karpi 8 mm, 16 mm ja 35 mm filme, üle 600 VHS- jm videokasseti, ligi 300 paberfotot, fotonegatiivi ja diaposiitivi).

3. Säilitamine

3.1. Säilitustingimused ja hoidlatöö

Rahvusarhiivi seitsme maja hoidlates on 2024. aasta 1. detsembri seisuga 101 176 riiulikilomeetril hoiul 10 501 265 säilikut (sh 9 840 970 paber- ja digisäilikut, 644 048 fotot ja 16 247 helisalvestist) ning 43 830 nimetust filme. Kaasaegsetes ja nõuetekohastes tingimustes (Rakvere, Valga, Tallinna Madara tänava ning Tartu Nooruse ja Vahi tänava hooned) säilitatakse 87% Rahvusarhiivi arhivaalidest. Aastaga täitus 908 riiulimeetrit, vaba riiulipinda on 8505 riiulimeetrit.

Maneeži hoones viidi lõpule arhivaalide kolimiseks vajalikud ettevalmistustööd. Tööprotsessi häiris sageli katkine hoidlalift, mis pidurdas ja raskendas tööd. Madara hoones tehti jätkuvalt olemikontrolli, kolimise vajaduses ümberpakendamist ning valmistati arhivaale ette gammakiiritamisele saatmiseks. Digimise järel transporditi pealinnast Tartusse ja paigutati Vahi hoone kaardihoidlatesse 36 892 säilikut (41 921 kaarti). Digimiseks valmistati ette Tartu hooneregistri 946 säilikut ja ühenduse FamilySearch kaasabil läbiviidava projekti jaoks 450 kohtumaterjalide säilikut. Eri eesmärgil (laenutused uurimissaalidesse, deponeerimised näitustele, koopiategimused) väljastati hoidlatest 62 233 paberkandjal säilikut, neist Tartus 26 999 ja Tallinnas 27 700.

Filmiarhiivi töös keskenduti kogude kolimiseks ettevalmistamisele, arvele võtmise ootel olevate materjalide korrastamisele ja uute arhiivide vastuvõtmisele. Ristiku hoone magnethelihooldas jälgiti äädikhappe sündroomi levikut. Kahjustuste ulatuse ja kolimise vajaduse tõttu kiirendati digimist: Film Audio OÜsse saadeti digimisele 436 säilikut senise 200–300 asemel, seejärel kanti maha 1123 pöördumatult kahjustunud säilikut (299 145 meetrit). Kolimiseks valmistati erimõõdulisi arhiiviümbriseid paberfotodele ja esemekogule. Sügisel toimunud nitrohooldla säilikutute kontrollimisel avati 3000 filmikarpi ja vaadati üle filmirullide esi- ja tagaküljed, et tuvastada filmipõhimiku kahjustusi. Filmide seisukorda dokumenteeriti kirjalikult ja pildistades, et kahjustuste levikut ajas oleks võimalik täpsemalt hinnata. Ligi 1% kontrollitud filmidest vajab ulatuslike kahjustuste tõttu konservatori sekkumist, mistõttu planeeritakse neile kiiremas tempos edasisi konserveerimis- ja digimistegevusi. Analoogfilme laenutati välisele teenusepakkujale digimiseks kahel korral (6 säilikut), linastamiseks kolmel korral (20 säilikut) ning Memnon Archiving Service'ile VHS-kassetide massdigimiseks. Kassetid tähistati filmide infosüsteemiga FIS ühilduvate ruutkoodidega ja saadeti Belgiasse digimiseks. Lisaks laenutati Eesti Filmi Andmebaasi sisestustööde tarbeks 70 filmitoimikut.

Tallinnas ja Rakveres abistasid hoiuvaldkonna töötajaid eri tööloikudes arvukad vabatahtlikud, kes sisestasid nimistuid infosüsteemi ja valmistasid säilikuid ette digimiseks (karbistamine ja puhastamine). Tõhus abi oli kahe nädala vältel ka Tallinna linnamaleva noortest, kes muude tööde seas korrastasid Tallinnfilmi poolt 1960.–1980. aastatel toodetud 402 filmi tekstilist lisamaterjali, kokku 14 karpi arhiiviainest. Samuti aitasid suvel Tallinna Ülikooli filmikunsti ja stsenaaristika eriala tudengid uurida filmi „Tšekaa komissar Miroštšenko“ (1925) allikaid, korrastada esemekogu ja osalesid nitrofilmide seisundikontrollis.

Hoidlate kliimanäitajad kõikusid aastaegade vaheldumise või kliimaseadmete töökatkestuste tõttu lühiajaliselt üle lubatud normivahemike, kuid püsisid valdavalt normi piires. Rakvere hoidlatesse paigaldati kliimanäitude mugavamaks ja tänapäevasemaks registreerimiseks kaugloetavad logerid.

Kõigis hoonetes jätkus paberisoomukate seire. Putukapuhanguid ei tuvastatud, mistõttu ei olnud vajadust profitörje tellimiseks.

Kriisivalmiduse tõstmise eesmärgil ja hädaolukorra lahendamise plaani testimiseks korraldati sotsiaalkindlustusameti kriisireguleerimise osakonna spetsialistide juhendamisel lauaõppus Maneeži hoones, osaleti mitmel kriisikoolitusel ning koostati taotlus Noora hoonele UNESCO tõhustatud kaitse staatuse saamiseks.

3.2. Konserveerimine

Paberi- ja köitekonservaatorite töö pealinnas hõlmas nii ulatuslikke konserveerimistoiminguid kui ka uurimissaali tellitud ja massdigimise projektidesse arvatud kahjustunud säilikute ettevalmistustöid. Suvel alguse saanud ja kaks aastat vältava massdigiprojekti (loominguliste liitude, kultuuri- ja teadusasutuste arhiivid) kõik säilikud jõuti digimiseks sobilikku korda viia juba aasta lõpuks, lisaks konserveeriti 100 uurimissaali laenutatud säilikut, alustati kunstiteoste pakkimist kolimiseks ning valmistati ette 654 suureformaadilist plaani, mis saadeti Tartusse digimisele ja hilisemale hoiule Vahi hoone kaardihoidlas. Maist kuni oktoobri lõpuni oli Madara uurimissaalis avatud Eveline von Maydelli näitus, mille korraldamisel ja eksponaatide ettevalmistamisel osalesid ka konservaatorid.

Tartu konservaatorid alustasid jaanuaris kinnistusregistrite digiprojekti ettevalmistustöödega, kus selgus, et registrite köidete ja sisuplokkide seisukord oli oodatust kehvem: esines mehaanilisi kahjustusi, ebasobivaid parandusi ja roostetanud metallpanuseid. Aasta jooksul valmis digimiseks 566 säilikut. Oktoobris käivitunud mahukas kohtumaterjalide digiprojekt tõi kaasa paksude köidete parandamise, mida tuli teha ilma köiteid lahti võtmata. Aasta viimastel kuudel ettevalmistatud 17 säiliku seas esines nii hallituse kui ka mürsukildude tekitatud kahjustusi. Lisaks konserveeriti digimise eel mitmesuguseid muid materjale ligi 300 säiliku ja 1200 kaardilehe ulatuses (näiteks majapidamisraamatud, hooneregistri arhitektuurijoonised, evakuatsiooniprioriteetide nimekirja säilikud, kaardikogu jpm). Noora maja uue püsinäituse jaoks konserveeriti 109 arhivaali ning osutati abi eksponaatide tehnilises ettevalmistamises ja paigutamises näitusekappidesse. Teiste mäluasutuste, nagu Eesti Meremuuseum, Eesti Arhitektuurimuuseum, Eesti Ajaloomuuseum, Tartu Ülikooli muuseum ja raamatukogu, tellimusel konserveeriti 40 säilikut, mis olid seotud näitustele deponeerimisega. Detsembris alustati Tartu Ülikooli poolt kureeritava ja Nooras avatava näituse „Naised keiserlikus Tartu Ülikoolis“ säilikute ettevalmistustöödega. Arhiivi puhastusruumide tõmbekappide töö seadistati ümber, et tagada nende töökindlus ka välistel madalatel temperatuuridel. Pärast detsembris toimunud veeõnnetust kaardistati konserveerimisruumide ohuallikad ning planeeriti kuivpuhastusruumi veeäravoolutrap ja veelekkeandurite paigaldamine riskide vähendamiseks.

Filmiarhiivi konservaatorid keskendusid kolimiseelsetele ettevalmistustele ja säilikute korrastamisele. Kontrolliti 457 analoogfilmi seisukorda (42 518 meetrit), puhastati 125 filmisäilikut (27 637 meetrit) ning digimiseks valmistati ette 101 filmisäilikut (35 mm ja 16 mm linnid) ja 61 filmirulli (8 mm lint). Projitseerimiseks valmistati ette 20 säilikut (35 mm lint). Lisaks korrastati ja konserveeriti ligi 300 filmirulli, mida ei digitud. Fotokogus tehti säilitus- ja korrastustöid üle 14 000 klaas- ja plastpõhimikul fotonegatiivile, enam kui 6000 paberfotole ja 26 fotoalbumile. Helikogus jätkati lintide puhastamist ja rakordite vahetust koos katkenud kohtade parandamisega. Sügisel konserveeriti harrastusfilmitegija Vladimir Küti (1907–1996) kollektsiooni 51 artefakti, sh animanukud, rekvisiidid ja auhinnad.

Teenustööna konserveeriti Sihtasutuse Eduard Wiiralt tellimusel graafiline leht „Berberi tüdruk kaameliga“ (1940, Eduard Wiiralt), Eesti Arhitektuurimuuseumi tellimusel neli kalkapaberil plaani ning eraisikutele kuuluvad piibel ja mõned dokumendilehed. Eesti Mälu Instituudi tellimusel lõpetati 2023. aastal alustatud metsavendade dokumentide konserveerimine, mis hõlmas kolme kaarti, kahte vihikut, ühte tunnistust ja 22 dokumendilehte.

Säilitusvaldkonnas rakendatavat tutvustati Kõrgema Kunstikooli Pallas ja Eesti Kunstiakadeemia tudengitele. Pallase kutsel koolitati konserveerimise eriala tudengeid teoreetiliselt ja praktiliselt nii arhiivis kui ka koolis kohapeal. Tartu konserveerimisüksuses töötasid pikemat aega kaks paberi- ja köitekonserveerimise huviga vabatahtlikku. Töötajate erialaseid teadmisi ja oskusi (graafikatehnika tuvastamine, paberi- ja köitekadude täitmine, fotomaterjalide säilitamine jne) täiendati mitmel konverentsil, seminaril ja praktilises töötoas, näiteks Eesti Rahva Muuseumis, Pallas, Fotomuuseumis ja Vilniuse Ülikoolis. Osaleti Eesti Konservatorite Ühingu iga-aastasel teadusseminaril, mida sel korral võõrustas Põltsamaa loss. Samuti oli arhiiv esindatud Ungari Rahvusarhiivi korraldusel toimunud Euroopa Liidu arhiivide säilitusjuhtide kahepäevasel veebiseminaril, kus sel korral käsitleti kliimamuutuste mõju arhiivide toimimisele, riskide maandamise meetmeid ja bioloogiliste kahjustuste töötlemise meetodeid.

Olulise IT-tehnilise arenguna valmis AISi toimingutemooduli lahendus, mis võimaldab säilivate füüsilise seisundi ja konserveerimistööde dokumenteerimist ja talletamist infosüsteemis. See lahendus asendab senised eraldi hoitud Exceli failid. Mooduli testimises ja täiustamises osalesid kõik hoiuhaldurid ja konservatorid. Novembris võeti moodul igapäevasesse kasutusse ja alustati säilivate eluliste andmete sisestamist.

3.3. Digimine

Rahvusarhiivi digikogusse lisandus 2024. aastal alguse saanud massdigiprojektide ja arhiivi enda töö tulemusena traditsiooniliste paberarhivaalide digikujutisi 2,73 miljonit faili, lisaks fotode digikujutisi 20 637 faili, kaardi- ja plaanimaterjale 36 106 faili, filme 3714 nimetust (2012,3 tundi) ja heliseid 650 nimetust (401 tundi).

Aasta keskel alguse saanud paberarhivaalide massdigiprojektide tulemus oli aasta lõpus 487 104 faili: kinnistusregistrite projektis 113 249 faili ja loomeliitude projektis 372 855 faili. Videokogu massdigimisprojekti „Riigikogu istungite videosalvestised 1999–2012 VHSidel“ rahvusvahelise hanke võitis Memnon Archiving Service, digides 3900 tunni ulatuses VHS-kassette 2025. aasta jooksul Belgias. Genealoogilise ainese digimise koostööprojekt ühendusega FamilySearch algas nii Tallinnas kui Tartus sügisel, kuid sel aastal säilitusfaile arhiivile veel üle ei antud.

Arhiivi kolmes digiüksuses valmistati kasutus- ja säilitusprioriteetide nimekirja arvatud (paber)arhivaalide digimise tulemusena 1,6 miljonit säilituskvaliteedis faili, sh digiti köites ja köitmata arhivaale (näiteks Välisministeeriumi arhiiv, evakuatsiooniprioriteedid, hooneregister, majapidamisraamatud), kartoteeke, kaarte, plaane, jooniseid, fotosid, klaasnegatiive ja mikrofilme. Pealinnas panustasid digimisse lisaks arhiivi personalile üheksa vabatahtlikku ja neli õpilasmalevlast. Tartus märtsikuus kasutusse võetud uue kogukonnaskanneriga töötasid kolm vabatahtlikku, pildistades aasta lõpuks üles Tartu keiserliku ülikooli 2860 tudengitoimikust üle 45 000 faili, mis jõuavad veebi järgmisel aastal.

Filmikogus lõpetati evakuatsiooninimekirja digimine ja jätkati regulaarseid digimistöid. Digiteeriti 13 tundi 16 mm ja 35 mm filme (47 nimetust, 101 säilikut) ning 34 tundi 8 mm filme (182 säilikut). Helisalvestisi digiti 254 tundi (sh Raadio Vaba Euroopa, Tallinnfilmi, Kalju Lepiku ja Hubert Pärnakivi kollektsioonid) ja videosalvestisi 602 tundi. Filme järeltöödeldi 7,5 tundi. Säilivusriski tõttu saadeti Film Audio OÜsse magnethelisalvestised (436 säilikut). Suvel aitas digimisele kaasa õpilasmaleva rühm, kes skaneeris 86 filmi lisamaterjali ja 2600 lehte paberdokumente. Fotokogu digimisel oli prioriteediks nitro- ja klaaspõhimik kui kõige hapram aines. Digiti 11 818 fotot, sealhulgas Jaan Rieti klaasnegatiivide, Tallinnfilmi ja Jaan Künnapu kogud. Jätкус CTM filmide läbivaatuslaua kaamerasüsteemi arendus, mis võimaldab jäädvustada HD resolutsioonis pilte ja kiirendab läbivaatuskooptate tegemist. CTM laual salvestati 140 filmirullist HD resolutsioonis kooptaid ligi 20 tundi, filmide vastuvõtu eel tehti läbivaatuskooptaid 168 rullist 37 tundi, mis lihtsustab edasist vastuvõtuprotsessi ja arhivaaride kirjeldustööd. Alustati mängufilmi „Tšekaa komissar Miroštšenko“ digitaalse restaureerimisega, mille suurim väljakutse seostus pildi stabiliseerimisega.

Lisaks igapäevasele digimisele jagati ja koguti filmiarhiivis ka teadmisi: restaureerimisalastes küsimustes anti 17 tunni ulatuses konsultatsioone Eesti Filmi Instituudile, osaleti rahvusvahelise filmiarhiivide föderatsiooni (FIAF) suvekoolis Bolognas, kus täiendati teadmisi filmide konserveerimise ja restaureerimise valdkonnas ning külastati filmipärandi festivali „Il Cinema Ritrovato“, ning tänu Erasmus+ ja FIAFi toetusele osaleti Potsdamis koolitusel „Digital Archives 2024“, tutvudes vabavaraliste tarkvarade ja nende rakendustega filmiarhiivinduses.

3.4. Kopeerimisteenused

Kasutajate tellimuste alusel valmistati 82 057 kooptat (2023. aastal 114 645): tarbekooptat kvaliteedis 76 772 kujutist, trükikvaliteedis 4558 kujutist ja 727 paberkooptat. Filmiarhiivist väljastati läbivaatuskooptaid 50 säilikule, lisaks väljastati 398 filmi- ja videofaili. Filme digiti tellimuste täitmiseks 13,7 tundi, filmi- ja videofaile töödeldi 13,5 stuudiotundi. Tellimustööna digiti videokassette 54,5 tundi ning helilinte ja -plaate 1,7 tundi. Ühtlasi väljastati kahe filmi algmaterjalid.

4. Kasutamine

4.1. Veebikülastused ja klienditeenindus

Veebikülastusi kogunes tänavu kasutuskeskkondade peale kokku 1,8 miljonit. See on kõigi aegade rekord. Kõige populaarsemad on endiselt [VAU](#) (561 000 külastust), [Saaga](#) (384 000) ja [arhiivi koduleht](#) (247 000), mille külastatavus on mullusega võrreldes tublisti tõusnud. Järgnevad [AIS](#) (177 000), [Meediateek](#) (101 000) ja [Arkaader](#) (98 000). Registreeritud arhiivikasutajate hulk püsib küll varasemal tasemel (tänavu 27 705, neist 4600 uut kontot), kuid pühendunud püsikasutajate osakaal kasvab. Enam kui 700 kasutajat logis aasta jooksul sisse üle saja ning 40 kasutajat üle tuhande korra.

Kevadel läbi viidud kasutajate rahulolu-uuringus osales 570 klienti. 40% vastajatest määratles end arhiivi püsikasutajana, kes külastavad arhiivi veebikeskkonda iganädalaselt. Sarnaselt nelja aasta taguse uuringu tulemustega on statistiline keskmine arhiivikasutaja endiselt 46–60-aastane Tallinnas või Harjumaal elav tööinimene, kes tegeleb arhiivihobiga palgatöö kõrvalt. Üldine rahulolu arhiivi teenuste ja kasutuskeskkondadega oli väga kõrge – veebiteenustega on kokkuvõtlikult rahul 91%, klienditeenindusega 96% ning VAU portaaliga 97% vastajatest.

Arhiivi füüsiline külastamine on juba aastaid mõõdukas langustrendis. 2024. aastal registreeriti Tartu, Tallinna, Valga ja Rakvere uurimissaalides kokku 5858 külastust, laenutati 33 565 säilikut ning vormistati 6887 koopia- ja 2328 kauglaenutustellimust. Ainsana on külastus- ja laenutusnumbrid kerkinud Valgas ning filmiarhiivis. Laenutuste edetabeli tippu tõusis tänavu Valgas asuv Riigiettevõtte Eesti Raudtee arhiiv, millele järgnesid Maa-Virumaa adrakohtuniku ja Keiserliku Tartu Ülikooli arhiivid Tartus ning Eesti Projekti ja Põllutöoministeeriumi Katastri ja Maakorralduse osakonna arhiivid Tallinnas. Laenutuste tipus olevad arhiivid on valdavalt seotud konkreetsete aktiivsete uurijate uurimishuviga. Langenud on huvi endise parteiarhiivi dokumentide vastu. Kõige rohkem koopiatellimusi esitati hooneregistri toimikutele. Filmiarhiivis menetleti 1287 tellimust: 932 täidetud tellimustest puudutas 743 fotokogu, 181 filmikogu ja 10 helikogu. Kõige rohkem tellimusi vormistati filmide kasutamiseks televisioonis, suurim filmimaterjali kasutaja on jätkuvalt ERR. Arhiivi raamatukogus vormistati 1077 laenutust. Kodulehe vestlusakna kaudu nõustati kliente 1191 korral.

Arhiivipäringuid esitati tänavu rohkem kui mullu. Arhiivile laekus 10 711 päringut, mille lahendamisel koostasid arhivaarid 3193 arhiiviteatist ja 2638 vastuskirja. Ülejäänud juhtudel vormistati päring ümber laenutuseks või koopiatellimuseks, edastati vastamiseks teistesse asutustesse või lükati tagasi. Kõige suurem oli tõus isikuandmete päringute osas, mille tingis sünnikellaaja päringute suur hulk. Jätkuvalt kõrge on ka erinevaid kohtuotsuseid puudutavate päringute hulk ning sagenenud on lastekodude ja lapsendamistega seotud päringud.

4.2. Teatmestu ja kasutuskeskkonnad

[AISis](#) jätkus juba aastaid kestnud töö rootsiaegsete supliikide pealkirjastamisel (3730 uut kirjeldust) ja ajalehe Postimees toimetuse kirjelduste täiendamisel. Lõpusirgele jõudis AS Kommunaalprojekti arhiivi täpsem kirjeldamine ja lõppes õpetajakandidaatide praktikaaruannete pealkirjade täiendamine koos aruannetes leiduvate fotode, plaanide ja kaartide kirjeldamisega (1135 uuendatud peakirja). Uue projektina täiendati Tartumaa Hooneregistri hoonete toimikute pealkirju (2042 uut

kirjeldust). Senistele nappidele kirjeldustele lisati täpsemad asukoha- ja vajadusel ka omaniku andmed.

[Fotises](#) kirjeldati aasta jooksul 38 547 uut fotot. Filmiarhiivi lisandustest (12 529 uut kirjeldust) võib esile tõsta mitut väärtuslikku isikuarhiivi: Marje Õunapuu fotokogu sisaldab arvukalt jäädvustusi Rootsi eestlaste elust ja ettevõtmistest 1940.–1990. aastatel, pianisti ja dirigendi Raivo Kurski fotokogu ajaloolisi ülesvõtteid teatri- ja kultuurielust ning kunstiteadlase Silvi Lindmaa-Pihlaku arhiiv ainulaadseid fotosid Kultuurimälestiste Riikliku Projekteerimise Instituudi töökollektiivi harrastusteatrist 1970. aastatel. Tallinnas jätkus põhitöö RAS Kommunaalprojekti, mitme organisatsiooni, asutuse ja isikuarhiivi fotokirjelduste lisamisega (2489 uut kirjeldust). Uue koguna võeti Keskkriminaalpolitsei arhiivi koosseisus vastu parvlaeva Estonia hukuga seotud fotojäädvustused. Tartus lisandus Fotisesse suurima koguna enam kui 8000 fotot Rahvusarhiivi arhiivist, lisaks kirjeldati mitme perekonnaarhiivi ja Vanemuise Seltsi segakoori fotosid (20 310 uut kirjeldust).

[Meediateeki](#) lisandus 457 nimetust analoog- ja 609 nimetust digisündinud filme, 667 nimetust videol ning 216 nimetust helisalvestisi. Nimetatute seast on olulisemad ja mahukamad Kalju Lepiku filmikogu 1960. ja 1970. aastatest, Ado ja Mikk Taska perekroonikate kogu 1960. aastatest, Vladimir Küti rikkalik filmikogu, Vanemuise Seltsi segakoori salvestised ning Tallinna Pedagoogikaülikooli koreograafia õppetooli diplomitööde ja tantsuetenduste kogu (vt ka peatükki 2.3.).

[Arkaadris](#) tehti kättesaadavaks enam kui 500 uut filmi ja seoses kultuuririkkuse teema-aastaga kümme kureeritud kogu, sh näiteks eestlaste rännakuid lähemal ja kaugemal kajastav „Eesti maailmas. Maailm Eestis“ ja kodumaiseid kogukondi käsitlev „Elust kogukondades“. Arkaadri hariduskeskkonda [edu.Arkaader](#) hakkas aasta jooksul kasutama üle 600 õpetaja enam kui 250 õppeasutusest.

[Kaartide infosüsteemis](#) kirjeldati 2919 uut kaarti ja plaani. Tallinnas lisandus ühtekokku 354 uut kaarti, neist enim Välisministeeriumi arhiivist, millest väärivad esiletõstmist Eesti-Läti piirikaardid. Samuti jätkus katastri- ja maakorralduskaartide kirjeldamine. Tartus lisati 2565 uut kaarti, töö keskendus katastrikaartide kirjeldamisele, kõige rohkem kirjeldati Eestimaa maakrediidiseltsi, katastridokumentide kollektsiooni ja kinnistusametite talukaarte.

[Kinnistute andmebaasis](#) jätkus Tartu linnakinnistute kirjeldamine Tartu kinnistusameti dokumentide põhjal (149 uut kinnistut). Majapidamisraamatute indekseerimisel lisandus arhivaaride töö tulemusel 15 545 uut isikukirjet. Arhiivi raamatukogu täienes 447 teaviku võrra.

[Vallakohtute ühisloomes](#) sisestas 51 vabatahtlikku aastaga 34 730 uut kohtulugu, mis on kõigi aastate kõrgeim tulemus. Keskmine protokoll hõlmab 823 tähemärki ehk ligikaudu pool lehekülge teksti. Täna on lõpuni sisestatud 551 ehk neljandik kõigist protokolliraamatutest, lõpetatud on töö 13 kihelkonnaga.

4.3. Arhiivipedagoogika, avalikud sündmused ja näitused

Arhiivi haridusprogrammides osales tänavu rekordiliselt 16 551 inimest (möödunud aastal 11 875). Tartus sai arhiivipedagoogikast osa 6226 inimest. Programmi selgrooks on kaks väljakujunenud formaati – [arhiivitunnid](#) ja [ekskursioonid](#) –, kus osalejate arvud on taas tublisti tõusnud.

Aruandeaastal korraldati Nooras 80 arhiivitundi (1465 osalejat), 107 ekskursiooni (1814 osalejat) ja 37 töötuba (757 osalejat). 23 pakutavast arhiivitunnist olid kõige populaarsemad [„Sissejuhatus arhiivimaailma“](#), meediateemaline [„Vana allikas, uus skandaal“](#) ning [„Minu perekonna lugu“](#). Uute valikutena lisandus püsinäitust tutvustav tund [„Kust sa tead?“](#) ning valmisid Vabadussõja sõdurite kirjadele tugineva arhiivitunni ja põhikoolile mõeldud keskajateemalise tunni kavad. Töötubadest telliti kõige rohkem pitserite ja gooti kirja teematunde. Kahanenud on huvi [„Kutsu arhiivikooli“](#) võimaluse vastu, tänavu toimus viies Tartu ja Tartumaa koolis üheksa tundi. Kaugematele koolidele (Põlva-, Valga-, Saare- ja Hiiumaalt) korraldati tunde ja veebituure üle interneti. Uurimistöö koostamise teemal aidati 23 õpilast. [Põgenemistube](#) külastas tänavu 105 inimest ning mitmesugustel üritustel ja eriprogrammides osales 817 huvilist (näitusetuuriid, laagripäevad, vestlusõhtud, täiskasvanute töötoad jms). [Arhiivikooli õppematerjale](#) on vaadatud 9355 korral. Veebistatistikast selgub, et mitme õppematerjali juurde jõudsid õpilased otse stuudiumist, mis tähendab, et õpetajad on pakutud võimaluse kasutusele võtnud.

Tallinnas osales arhiivipedagoogilistes tegevustes 3761 inimest. Arhiivitundides, ekskursioonidel, töötubades ja üritustel käis kohal 1548 huvilist. Valmisid uued arhiivitunnid [juuniküüditamise](#) ja [advendikalendri](#) teemal, millest esimene võitis auhinna Eesti Mälu Instituudi ajalooteemaliste õppematerjalide konkursil. Jätkusid arhiivihommikud ja suguvõsauurimist tutvustavad suve-, kevad- ja talveõhtud Saagas. Toimus kaks teadusõhtut ning 18. mail tähistati Maneeži majas muuseumiööd. Kodulehele lisandusid uued õppematerjalid [„Juuniküüditamine – ühe naise lugu“](#) ning [„Balti kett“](#). Juulis võõrustati Madara, Maneeži ja Ristiku majades kümneliikmelist [õpilasmaleva](#) rühma. Malevlased vahetasid hoidlates välja arhiivikarpe, aitasid konservaatoritel puhastada dokumente, valmistasid säilikuid ette digimiseks ning täitsid veel mitmesuguseid korrastamise, kirjeldamise ja digimisega seotud ülesandeid.

Filmiarhiivi arhiivipedagoogilistes tegevustes osales 6564 inimest. Ristiku maja külastas 30 ekskursioonigruppi 580 osalejaga. Juunis võõrustati rahvusvahelist sisearhitektuuri sümposiumi ja näitust SISU. Leida Laiuse loomingut esitati märtsis Filmimuuseumis ning Arvo Iho ja Peeter Simmi filme Artise kinos. Jennifer Barkeri kureeritud programm „Animated Dreams“ Sodankylä Midnight Suni filmifestivalil rajanes paljuski Eesti animapärandil, mida presenteeriti ka Budapesti filmipärandifestivalil. Eesti film oli ühtlasi fookuses rahvusvahelisel filmifestivalil BEAST Portugalis, kuhu jõudis rida Eesti Reklaamfilmi retroreklaame. ARSi filmifestivali alaprogramm „Pilk minevikku“ hõlmas Ülo Keeduse ja Tõnu Aru harrastusfilme. Muuseumiööl linastusid Maneeži majas Päratrusti legendaarsed lühifilmid. Jätkus Eesti tummfilmipärandi tutvustamine kodu- ja välismaal. „Kire laineid“ näidati Hamburgis, Vilniuses, Tbilisis ja Tallinnas. „Jüri Rummu“ elava muusikaga linastused toimusid Tartu Elektriteatris ja Lähkma-Saunametsa külaseltsis. Johannes Pääsukese „Retk läbi Setumaa“ jõudis publiku ette Toulouse'is. Digirestaureeritud filmide kõrval linastati mitmel korral 35 mm filmilindil koopiaid, et pakkuda autentset vaatajakogemust. Koos Tartu Elektriteatri ja kirjandusfestivaliga Prima Vista kureeriti Ida-Euroopa ulmefilmide programmi „Stalking Eastern Europe“. Algas koostöö Tallinna Pimedate Ööde Filmifestivaliga retrospektiivprogrammi „Vana kuld. Klassika ärkab ellu“ kureerimisel. Linastustest sai osa enam kui 2000 vaatajat.

[Uurijatundide](#) sarjas valmis tänavu Tallinna ja Tartu koostöös üheksa loengut ning üks õppevideo. Sarja vaatajaskond on kolinud lõplikult arhiivist veebi, aasta jooksul vaadati salvestusi 3850 korral. Tutvustati ehitusprojekte ja hooneregistri toimikuid, eraarhiive ja muid arhiiviteemasid.

Rahvusarhiivi [tudengipreemia](#)le esitati 16 tööd. Traditsiooniline ettekandepäev toimus 1. oktoobril Nooras. Konkursi võitjaks valiti bakalaureusetööde kategoorias Liis Toomase Tartu Ülikoolis kaitstud uurimus „Vene vägede küsimus: Eesti ohutunnetus ja diplomaatia CSCE/OSCE-s 1992–1995“ ja magistrیتööde kategoorias Kadri Allikmäe Tartu Ülikooli Viljandi Kultuuriakadeemias kaitstud uurimus „Mustrid Torupilli Jussi muusikas ehk Juhan Maakeri pillimängu variatsioonid“.

26. septembril avati Nooras pidulikult uus püsinäitus „[Kust sa tead?](#)“. Avalikkusele suunatud kuraatorituurid toimusid 28. septembril. Eelmisest püsinäitusest „Keerdkäigud“ valmis aasta lõpuks 3D virtuaaltuur. Nooras eksponeeriti kuut [ajutist näitust](#): „Kajutivestlused Johan Pitkaga“ (Eesti Meremuuseum), „Taska töökojast tänapäeva“ (Kõrgem Kunstikool Pallas), „100 aastat setode perekonnanime panemisest“ (Setomaa muuseum), „Põhjatahe all“ (Eesti Muinsuskaitse Selts), „Vee ja leiva peale“ (Tartu Ülikooli muuseum) ning „Tuulde tõmmatud rist“ (Rahvusarhiiv). Viimast tutvustati ka kahe rahvarohke salongiõhtu formaadis. Sügisel oli Tartu kesklinnas Poe tänaval väljas kultuuripealinnale pühendatud blogilugude põhjal valminud linnaajaloo näitus. Tallinnas valmis koostöös Riigikantseleiga Konstantin Pätsi 150. sünniaastapäevale pühendatud näitus ning osaleti Riias ja Prahas eksponeeritud näituse „Balti kett“ koostamisel. Maist kuni oktoobri lõpuni eksponeeriti Madara uurimissaalis näitust Eveline von Maydelli akvarellidest.

4.4. Ühismeedia ja turundus

[Rahvusarhiivi Facebooki](#) kontot ja [Arkaadri Facebooki](#) kontot jälgis 2024 aastal 11 400 inimest, mis on 41,47% rohkem kui eelneval aastal. Aasta jooksul tehti 342 postitust, see on 4% rohkem kui eelmisel aastal (postituste hulka ei ole loetud Facebookis ja Instagramis avaldatud ajutisi postitusi ehk *story*’sid). Facebooki statistikamooduli andmetel jõuti seekaudu 664 200 inimeseni. See näit on 40% suurem kui eelmisel aastal tänu sotsiaalmeedia strateegia värskendamisele neljas punktis: 1) Arkaadri ja Rahvusarhiivi kontod tegid omavahel koostööd, võimendades teineteise sisu; 2) suvisel ajal jõuti suurema hulga inimesteni tänu atraktiivsele videosisule; 3) populaarsematele postitustele anti aega levida; 4) meeleolukamad fotogaleriid ajastati nädalavahetuseks, mistõttu jõudis neid sotsiaalmeedias nautima suurem hulk inimesi.

Enim vaatajaid leidnud postituste esiviisik on järgmine:

1. Ringvaate filmiklipp värskelt avatud moodsast lasteaiast aastal 1957

2. Kooliaasta alguse postitus ringvaate klipiga 1. septembril aktusele minevatest lastest

Rõõmsat kooliteed ja ilusat 1. septembrit! 🎒✏️📅
Esimene september (1968) [Arkaader - Eesti filmi kodu](#)

Vaatamised ⓘ
166 593

Reach ⓘ
132 127

Interaktsioonid ⓘ
2283

Link clicks ⓘ
4

Vaatamised
Followers vs. non-followers
This data is currently unavailable. Please try again later.

3-second video views	73 082
1-minute video views	0
Watch time	13d 23h
Average watch time	9s

3. Suvine videoklipp Narva-Jõesuust aastal 1940

Suvi kestab veel! ☀️ Suvitusmõnud Narva-Jõesuus, aastal 1940.
Eesti suvituskohti nr.103 ([Arkaader.ee](#))

Vaatamised ⓘ
122 175

Reach ⓘ
113 706

Interaktsioonid ⓘ
2616

Link clicks ⓘ
141

Vaatamised
Followers vs. non-followers
This data is currently unavailable. Please try again later.

3-second video views	57 831
1-minute video views	0
Watch time	10d 22h
Average watch time	8s

4. Jaanilaupäeva postitus, ringvaateklipp aastast 1956

Mingem jaanikutulele! 🔥
[Arkaader - Eesti filmi kodu](#) vahendab jaaniohtu meeleolusid aastast 1956.
Nõukogude Eesti nr 24, Jaanipäev Nelijärvel (1956).

Vaatamised ⓘ
88 686

Reach ⓘ
85 882

Interaktsioonid ⓘ
1256

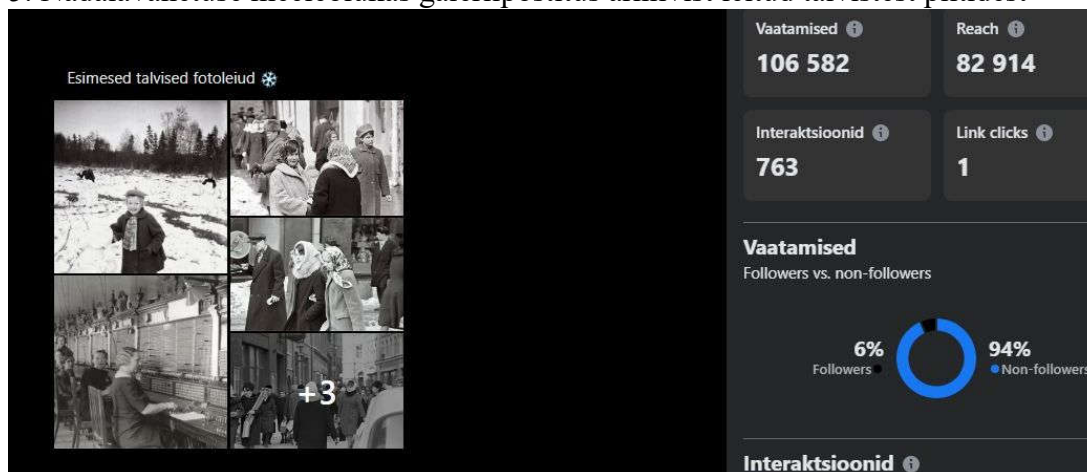
Link clicks ⓘ
2

Vaatamised
Followers vs. non-followers
This data is currently unavailable. Please try again later.

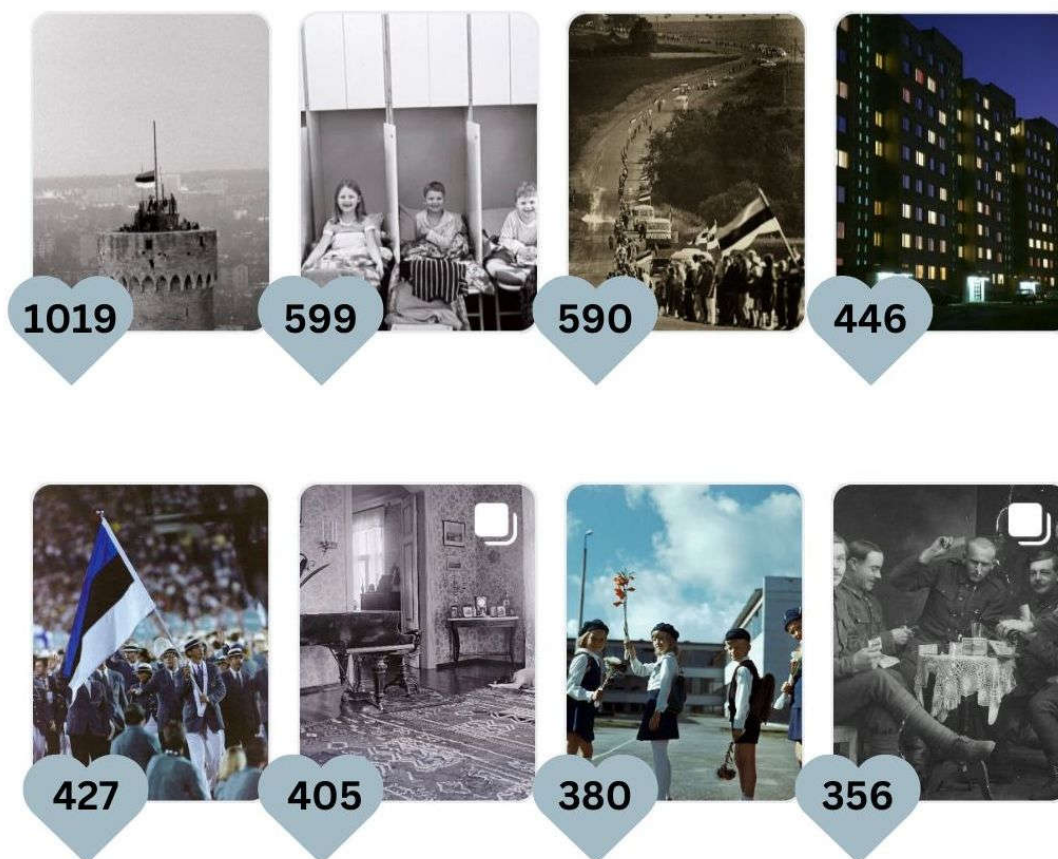
3-second video views	42 650
1-minute video views	0
Watch time	9d 16h
Average watch time	10s

Boost video
Activate Windows
Go to PC settings to activate Windows.
Meta Business Suite

5. Nädalavahetuse meeleolukas galeriipostitus arhiivist leitud talvistest pildidest

[Rahvusarhiivi Instagrami](#) ja [Arkaadri Instagrami](#) jälgijate hulk suurenes 10,8%, jõudes 6032 jälgijani. 2024. aasta kaheksa enim meeldimisi saanud postitust on järgmised:

5. Digitaalarhiivindus

5.1. Tarkvaraarendus

Aasta jooksul võeti kasutusele Rahvusarhiivi kodulehe uus lahendus ja Eesti Filmi Instituudiga koostöös arendatava filmipärandi voogedastuskeskkonna Arkaader koolidele suunatud haridusliides edu.arkaader.ee. Täiendati arhiivi infosüsteemi AIS funktsionaalsust, sh valmistati ette AISi ja asutuste koostöökeskkonna ASTRA liidestus, arendati arhiivihalduslike toimingute moodulit, valmistati ette pereregistri andmete otsingusse lisamist ning valmistati ette Saaga funktsionaalsuse liitmist AISiga. Ühtlasi arendati edasi virtuaalse uurimissaali VAU rakendust, valmistades ette VAU avaliku vaate uut, Rahvusarhiivi disainisüsteemist lähtuvat kujundust. Alustati talundilehtede ühisloome rakenduse loomisega. Täiendati Rahvusarhiivi ja ASTRA funktsionaalsusi, voogedastuskeskkonna Arkaader funktsionaalsust, Fotise ja FISi töötajatele mõeldud haldusliideseid ning pikaajalise säilituskeskkonna Preservica rakendust.

5.2. Digitaalne kogumine ja säilitamine

Digitaalselt sündinud arhivaale andsid uute üleandjatena üle Aarand Roos, AS Puls Brewery, Eesti Infotehnoloogia Selts, Georg Otsa nimeline Tallinna Muusikakool, Haapsalu Kutsehariduskeskus, Hiiumaa Ametikool, Hiiumaa Gümnaasium, Ida-Virumaa Kutsehariduskeskus, Juhan Aare, Järvamaa Omavalitsuste Liit, Kersti Kaljulaid, Maa-amet, Patendiamet, Regionaal- ja Põllumajandusministeerium, SA Eesti Draamateater, SA Eesti Välispoliitika Instituut, SA UNESCO Eesti Rahvuslik Komisjon, Siseministeerium, Sotsiaalministeerium, Tallinna Muusika- ja Balletikool, Tallinna Muusikakeskkool, Tampere Eesti Klubi, Tartu Kunstikool, Vanemuise Seltsi segakoor ja Välisministeerium. Digitaalselt sündinud arhivaale andsid üle veel Eesti Rahvusringhääling ja Koonga vallavalitsus. Andmekogudest andis Siseministeerium üle rahvastikuregistri perekirjade andmebaasi, Regionaal- ja Põllumajandusministeerium põllumassiivide registri, Välisministeerium välislepingute andmebaasi ja AS Spin Tek Haudi andmebaasi.

Digitaalselt säilitatav aines on Saagas, Meediateegis, Fotises ja väiksemates rakendustes kättesaadav ja samuti leidub avalikku kasutusse veel jõudmata digitud Rahvusarhiivi säilikuid. 2024. aasta detsembri alguse seisuga olid veebi kaudu jälgitavad 38 912 174 kaadrit Saagas, 830 399 fotot, 20 711 nimetust (8307,6 tundi) filme ja 2840 nimetust (2106,8 tundi) helisid Meediateegis ja 101 647 kaarti kaartide infosüsteemis. Kettamassiivides ja lintidel on tagatiskoopiatena säilitamisel digitaalseid faile 5921,3 terabaiti, aastane juurdekasv oli 560,1 terabaiti. Digitaalselt sündinud dokumentide faile on säilitamisel 37,5 terabaiti ja digitaalselt sündinud filme 437,5 terabaiti.

5.3. Suured digimisprojektid

Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi poolt tagatud Euroopa Liidu vahendite baasil ning Kultuuriministeeriumi ja Rahvusarhiivi vahel 8. jaanuaril 2024 sõlmitud partnerluslepingu alusel alustas Rahvusarhiiv Kultuuriministeeriumi valdkondliku digipöörde raames kolme massdigimisprojekti elluviimist:

- 1) Dokumendipärandi digimise projekti „Nõukogude-aegsete loominguliste liitude, kultuuri-ja teadusasutuste arhiivid“ käigus digitakse aastatel 2024–2026 ühtekokku 2 miljonit kaadrit

dokumendipärandit Rahvusarhiivi kogudest Tallinnas. Riigihanke tulemusel valiti tööde teostajaks Novian Eesti OÜ, digimisega alustati juuli lõpus.

- 2) Dokumendipärandi digimise projekti „Kinnistuarhiivide kinnistusregistrid“ käigus digitakse aastatel 2024–2026 ühtekokku 1 miljon suuremõõdulist kaadrit dokumendipärandit Rahvusarhiivi kogudest Tartus. Riigihanke tulemusel valiti tööde teostajaks Ratus OÜ, digimisega alustati septembris.
- 3) Videokassettide digimise projekti „Riigikogu istungite videosalvestised 1999–2012 VHSidel“ käigus digitakse 2025. aastal 3900 tundi VHS-kassette Riigikogu istungite videosalvestistega Rahvusarhiivi filmiarhiivi kogust. Riigihanke tulemusel valiti tööde teostajaks Belgia firma Memnon Archiving Services, aasta lõpuks transporditi kassetid Belgiasse ja digimisega alustatakse jaanuaris 2025.

6. Teadus- ja publitseerimistöö

Rahvusrhiivi teadus- ja publitseerimistegevuse 2024. aasta olulisemaks tulemuseks oli Otto Strandmani ja Juhan Kuke elulooraamatute avaldamine riigivanemate sarjas.

2024. aastal ilmusid järgmised Rahvusrhiivi publikatsioonid:

- 1) Küllo Arjakas. Riigivanem Juhan Kukk. Tartu: Rahvusrhiiv, 2024;
- 2) Kalev Kukk. Otto Strandman. Elulugu ja elu lugu. Tartu: Rahvusrhiiv, 2024;
- 3) Jüri Ant. August Rei – Eesti riigimees, poliitik, diplomaat. Tartu: Rahvusrhiiv, 2024 (esmatrükk 2012);
- 4) Tartu linna plaan. Rahvusrhiiv [2024];
- 5) Kust sa tead? Rhiivis on vastuseid. Koostanud Liina Lõhmus, Valdur Ohmann, Mare Olde, Liisi Pabstel, Astri Schönfelder, Lea Teedema, Ivi Tomingas. Tartu: Rahvusrhiiv, 2024
- 6) Tuna. Ajalookultuuri ajakiri. 2024, 1–4.

Koostöös Riigikantseleiga korraldas Rahvusrhiiv kahe riigivanemate sarjas ilmunud elulooraamatu esitluse. Otto Strandmani monograafia esitlus toimus 9. juulil Kadrinas, kus avati ka esimene, endisele riigivanemale pühendatud mälutähis Kadrina kultuuritänaval. 1. detsembril esitleti riigi esindushoones Toompeal Juhan Kuke biograafiat.

Ajakirja Tuna igas numbris ilmus Tartu ajaloole pühendatud essee tähistamaks Tartu kultuuripealinna staatust 2024. aastal.

Teiste asutusega koostöö osas väärrib esiletõstmist Justiitsministeeriumiga sõlmitud leping Eesti Vabariigi vanglasüsteemi ülevaateteose väljaandmiseks, mis realiseerub 2025. aastal.

Rahvusrhiiv osales jätkuvalt parima eestikeelse ajalooraamatu [aastapremia](#) väljaandmisel.

7. Organisatsiooniline areng ja rahvusvaheline koostöö

Kui 2023. aasta detsembris töötas Rahvusarhiivis 191 inimest (koormust arvestades 181,25), siis 2024. aasta lõpus oli 187,25 koosseisukohal 189 inimest (koormust arvestades 180,9), neist 76 ametnikku ja 113 töötajat. Osakoormusega oli teenistuses 21 inimest, pikemalt viibis töölt eemal üks töötaja. Vaba teenistuskoha täitmiseks viidi läbi üks sisekonkurss ja kaks avalikku konkurssi. Aasta jooksul asus Rahvusarhiivi tööle viis inimest ja teenistusest lahkus seitse, neist üks omal soovil, viis töökoha koondamise tõttu ja üks muul põhjusel. Vabariigi Valitsuse riigiasutuste eelarvekärbete otsused on avaldanud märkimisväärset mõju ka arhiivi järgmiste aastate personalieelarvele ja seetõttu sammume uude aastasse veelgi väiksema koosseisuga. Aasta viimasel päeval lõppes töösuhe arhiiviga üheksal inimesel ja organisatsioonist lahkunute koguarvuks kujunes 16 inimest. Personali koguvoolavuse määr oli 9% ja vabatahtliku voolavuse näit 0,5%, mis on kõigi aegade madalaim näitaja ja viitab tugevale organisatsioonikultuurile, töötajate rahulolule ja pühendumusele, tööandja heale mainele ja suutlikkusele pakkuda stabiilsust ning arenguvõimalusi, samas mõjutab madalat näitu üldine ebakindel majanduskeskkond ja piiratud töövõimalused. Teenistujate keskmine vanus ei ole viimase kolme aasta jooksul palju muutunud, olles tänavu 49,09 aastat. Samuti peegeldab teenistujate keskmine tööstaaz – 17,6 tööaastat – valdkonnale omast pikaajalise kogemuse ja järjepidevuse traditsiooni.

Aasta jooksul on arhiivitöötajad kasutanud mitmekesiseid koolitusvõimalusi, sh koolitusturu ja avaliku sektori pakkumisi (sh tasuta koolitusi), kolleegide kogemuste jagamist nii arhiivis kui ka teistes (mälu)asutustes Eestis ja välismaal. Samuti tehti aktiivselt koostööd erialagruppidega ühiste seminaride korraldamiseks, mille hea näide oli tänavu kogumisvaldkonna üksuste ja Soome rahvusarhiivi vastava valdkonna töötajate ühisseminar. Lisaks mahtusid üksuste tööplaanidesse nii traditsioonilised meeskonnatööd ja koostöömimist arendavad seminarid kui ka spetsiifilised erialakohtumised, mis küll kärpeme tingimustes toimusid vähendatud mahus. Samas oldi aktiivsed ja edukad lisarahastuse taotlemisel projektide kaudu. Positiivsete rahastusotsustega toetasid Rahvusarhiivi töötajate arenguprogramme Eesti Kultuurkapital, Eesti Filmi Instituut, ERASMUS+, rahvusvaheline filmiarhiivide föderatsioon ja Balti audiovisuaalsete arhiivide nõukogu.

2024. aasta koolitus- ja arendustegevuste keskne teema oli teenistujate digipädevuse tõstmine (näiteks programmeerimine, digiarheoloogia ja andmebaaside põhialused), mida toetati kolleegilt kolleegile koolituste kaudu. Oluline õnnestumine oli rätsepatööna välja töötatud küberturbekoolitus, mis viidi läbi koostöös Telia ja AS Cyberneticaga. Koolituse positiivne tagasiside kinnitas vajadust jätkata sel teemal kõrgemal tasemel koolituse ettevalmistamist 2025. aastal. Samuti pälvisid töötajate seas suurt tähelepanu andmete, andmeteaduse, teabehalduse ja dokumendihalduse praktiliste küsimuste koolitused. Eriti väärtuslikuks hinnati Statistikaameti andmete kirjeldamise ja Haridus- ja Teadusministeeriumi andmehalduse infoseminare. Lisaks pöörati tähelepanu füüsilise ja vaimse tervise ning kriisiks valmisoleku teemadele. Tallinna arhiivimajas toimunud ohuplaani lauaõppus, mis viidi läbi koostöös Sotsiaalkindlustusameti kriisireguleerimise spetsialistidega, pakkus väärtuslikku sisendit tulevaste õppuste korraldamiseks. Projektirahastuse toel oli mitmel teenistujal võimalus arendada tehisintellekti rakenduste kasutamise pädevusi ja omandada spetsiifilisi oskusi filmiarhiivinduse valdkonnas. Turvalisema sisekommunikatsiooni tagamiseks läbis Rahvusarhiivi siseveeb uuenduskuuri ja alates 19. septembrist võeti kasutusele Confluence'i platvormile loodud tööruumid ja uus siseveeb, mis on kujunenud organisatsiooniülese teabe jagamise ja infovahetuse oluliseks kanaliks. Kaks korda kuus jätkusid infotunnid Zoomi vahendusel, peamiselt käsitleti asutuse jaoks aktuaalseid teemasid ning tutvustati erinevate projektide ja uuringute tulemusi.

Märtsis viidi koostöös Eesti konsultatsiooniettevõttega Tripod läbi Rahvusarhiivi töötajate pühendumuse ja rahulolu uuring, milles vaadeldi erinevaid üldist heaolu mõjutavaid omadusi. Saadud näitajaid võrreldi Tripodi võrdlusgrupiga, mis koosnes kümnest Eesti organisatsioonist, kelle kohta oli andmeid kogutud 2023.–2024. aasta jooksul (koguvalimis ca 3000 vastajat). Küsitlusele vastas 118 inimest, vastamismäär oli 62%. Saame väita, et töötajate üldine rahulolu (6.0 punkti) on Tripodi võrdlusgrupiga (5.6 punkti) võrreldes väga kõrgel tasemel. Samuti on organisatsiooni soovitamise näitaja märkimisväärselt kõrge – 90% vastanutest soovitaks Rahvusarhiivi tööandjana ka oma tuttavatele. Lisaks ei ole 82% töötajatest kaalunud organisatsioonist lahkumist. Uuring tõi esile, et Rahvusarhiivi tugevused peituvad selgetes eesmärkides ja väärtustes, tõhusas meeskonna juhtimises ja positiivses tööõhkkonnas. Peamised töötajate heaolu, produktiivsust ja efektiivsust toetavad tegurid on õppiv organisatsioon, sujuv info liikumine, tagasiside ja tunnustamine. Arenguvõimalustena tõusid esile töötasu ja üksuste vaheline koostöö, kuid olulise tähelepanu all peaksid jätkuvalt olema ka õppiva organisatsiooni tugevdamine, tagasiside andmine ja tunnustamise süsteemid.

2024. aastal tegutses arhiivis vabatahtliku tegevuse lepingu alusel 45 inimest, neist 34 Tallinnas, üheksa Tartus ja kaks Rakveres. Siinkohal on silmas peetud neid vabatahtlikke, kes arhiivis kohapeal abis käisid. Kui arvestada ka ühisloomeprojektides kaasalöönutega veebis, on vabatahtlike number üle saja. Enamik vabatahtlikke jõudis meieni Vabatahtlike Värava veebilehe kaudu. Eesti Töötukassa, mille vahendusel varasemalt suur hulk vabatahtlikke arhiivi tee leidis, ei vahenda seda teenust alates 2024. aastast. Vabatahtlikud töötasid arhiivis keskmiselt 2,9 kuud. Kuid oli ka neid, kes panustasid tublisti rohkem, 5–8 kuud, jätkates tööd uuel aastal. Mõistagi ei tegutse vabatahtlikud 40 tundi nädalas, vaid pigem paaril-kolmel päeval mõni tund korraga. Siiski, neid tunde kokku arvestades võib öelda, et aastaga sai 45 vabatahtliku abil tehtud pea üheksa täistööajaga töötava inimese töö. Mõistagi nõuab vabatahtlikke arhiivitöösse kaasamine juhendamist, abistamist ja nõustamist, millega olid seotud paarkümmend kolleegi üle Rahvusarhiivi.

Kõhklematult kõige populaarsem tööloik, milles vabatahtlikke rakendati, oli säilikute digimiseks ettevalmistamine ja digimine, seda eeskätt Tallinna säilitus- ja kasutusosakonnas. Sellega tegeles 29 vabatahtlikku. Vabatahtlike abiga on uute vastu välja vahetatud Eesti Maapanga arhiivi sajad vanad ja katkised arhiivikarbid. Digimiseks on ette valmistatud sajad kartoteegikastid ja tuhanded säilikud. Lisaks arhivaalide füüsilisele korrastamisele ja digimisele tegelesid vabatahtlikud ka sisestustööga – kirjeldasid säilikute pealkirju ja sisu arhiivi andmebaasides. Esile võib tuua vabatahtlik Tõnu Laupat, kes kirjeldas poole aastaga kaartide infosüsteemi jaoks rohkem kui tuhat plaani ajavahemikust 1810–1952, vabatahtlik Tiit Pikkmaal valmis aga esialgne nimekiri Eesti Maaehitusprojekti Pärnu osakonna ca 5000 projektitoimikust. Filmiarhiivis kirjeldas Ly Lestberg Jaan Künnapu mahukast arhiivist 2100 negatiivi – tegemist on kümnetest tuhandetest kaadritest koosneva koguga, mille kirjeldamine käib etapiti vastavalt digimisele.

Vabatahtlike kõrval juhendati arhiivis ka praktikante. 2024. aastal tegutses lepingu alusel 12 praktikanti, mõned kooli poolt suunatud, mõned isiklikust huvist. Tartu Rakendusliku Kolledži arhiivitöö üliõpilastele saime pakkuda kahte praktikakohta, traditsiooniliselt võtsime sellest õppeasutusest ka ühe IT-toe praktikandi. Koguni kuus praktikanti võttis vastu filmiarhiiv, pakkudes neile võimalust kogemuste omandamiseks filmide ja fotode korrastamisel ja kirjeldamisel, aga ka teistes filmiarhiivi tööülesannetes kaasalöömisel. Eesti Kunstiakadeemia kunstiteaduse ja

visuaalkultuuri magistrant Kaur Järve kevadine praktika edenes niivõrd hästi, et detsembrist asus ta filmiarhiivis arhivaarina tööle.

2024. aastal jätkas Rahvusarhiiv väliseesti kultuuripärandi säilitamise toetamiseks loodud [projektikonkursi](#) korraldamist. Seekordne konkurss viidi läbi Haridus- ja Teadusministeeriumi koostatud uuendatud juhendi alusel. Mainimist väärib tõik, et tegevustoetust uue korra alusel enam jagada ei saa. Konkursile laekus 52 toetustaotlust, millega küsiti rahastust 290 976,78 euro ulatuses, kuid konkursi toetusfondi suurus oli 118 000 eurot, millele lisandus 2408,45 eurot eelmise aasta jääki. Seega moodustas toetusfond vaid ca 40% küsitud summast. Hindamiskomisjon tegi ettepaneku toetada soovitud mahus kaheksat ja osaliselt 32 projekti. Toetuste eraldamisel peeti eriti oluliseks korralikku eeltööd ja taotluses esitatud eelarve selgust.

Traditsiooniliselt võtsid Rahvusarhiivi esindajad osa Euroopa riigiarhivaaride ümarlaua (EBNA), rahvusvahelise arhiiviuuringute keskuse (ICARUS), digitaalarhiivindust ja digitaalset dokumendihaldust hõlmava DLM-foorumi, ühenduse Time Machine Organisation, rahvusvahelise heli- ja audiovisuaalsete arhiivide ühenduse (IASA), rahvusvahelise filmiarhiivide föderatsiooni (FIAF), Euroopa filmiarhiivide ühenduse (ACE), Balti audiovisuaalsete arhiivide nõukogu (BAAC) ja MTÜ Baltic Heritage Network tööst. Rahvusarhiivi esindajad esinesid sõnavõttudega kolmel ICARUSE kohtumisel (Birgit Kibal Horvaatias Osijekis, Sven Lepa Serbias Novi Sadis, Eliis Truuman Itaalias Porticis) ja välisbalti kultuuripärandi konverentsil „Eighty years after 1944: Then and Now“ Vilniuses (B. Kibal). Esmakordselt oli Rahvusarhiiv esindatud maailma suurimal pereleohuviliste kokkusaamisel RootsTech Salt Lake City's globaalse haardega ühenduse FamilySearch korraldusel.

Kolme Balti riigi, Poola ja Ukraina koostöös toimus viiepoolse memorandumiga allkirjastamine 18. aprillil Poolas Lublinis – viis riiki soovivad leppega edendada teaduslikke ja kultuurisuhteid, samuti kaitsta tulevaste põlvkondade jaoks ühist arhiivipärandit.

Balti arhiivide traditsiooniline üle-aastane kokkusaamine leidis sel korral aset Leedus Plungės, kus arutleti kahe viimase aasta tegevuste üle, käsitleti uusi suundi arhiivipedagoogikas ja näituste korraldamisel ning osaleti ajaloo representatsiooni ja arhiiviõpet tutvustavas loovtöötoas.

Riias Vabadussamba esisel väljakul avati 23. augustil kolme Balti riigi koostöös valminud näitus „The Baltic Way – United for Freedom“. Väljapanekuga tähistati Balti keti 35. aastapäeva.

Läänemeremaade filmiajaloo konverentsil „Exploring the Past and Future of Audiovisual Media in the Baltic Sea Region: Archives, Digital Platforms, Researchers and Spectators“ Riias esinesid ettekannetega teadlased ja arhivaarid kümnest riigist, Rahvusarhiivi esindasid Eva Närke ja Jarmo Nagel. Kahasse Soome Audiovisuaalinstituudiga oli filmiarhiivil esmakordselt võimalus võrrelda Põhjamaade filmiarhiivide võrgustiku iga-aastast kohtumist, mis toimus 11.–12. septembril kahes linnas: Helsingis ja Tallinnas.

Mikkelis asuva Kagu-Soome tehnikaülikooli (XAMK) eestvedamisel ning koostöös Läti ja Soome rahvusarhiividega valmistati Interregi Kesk-Balti programmile ette arhiivindusliku tehisaru-teemalise projekti taotlus („AI enhanced cross-border archives“, ArchXAI).

Rahvusarhiivi 2024. aasta eelarve koos ületulevate ja lisavahenditega kokku moodustas 15 812 211,20 eurot, millest arhiivindusprogramm 14 986 236 (sh 5 300 000 lisavahendid Endla hoonesse

kolimisega seotud tegevusteks), haridus- ja noorteprogramm 73 400 (Arkaadri õppetegevused ja infoturbe tagamine), keeleprogramm 116 330 (väliseesti arhiiviprojektide konkursi läbiviimiseks) ja teadmussirde programm 636 245 eurot (energiatõhususe investeeringud). Majandustegevuse tulusid teenisime *ca* 211 000 eurot, millest koopiateenused moodustasid 116 400, raamatute müük 35 000 ja Arkaadri piletite müük 1595 eurot.

Lisaks kuuluvad alates 2024. aastast Rahvusarhiivi eelarvesse Kultuuriministeeriumi partnerluslepingu alusel „Ühtekuuluvuspoliitika fondide rakenduskava 2021–2027“ raames rahastatavad kolm projekti: „Nõukogudeaegsete loominguliste liitude, kultuuri-ja teadusasutuste arhiivid“ (kestvus 24 kuud, projekti kogueelarve 482 300 eurot), „Kinnistuarhiivide kinnistusregistrid“ (kestvus 24 kuud, projekti kogueelarve 631 872 eurot) ja „Riigikogu istungite videosalvestised 1999–2012 VHSidel“ (kestvus 18 kuud, projekti kogueelarve 260 859 eurot).

Priit Pirsko
riigiarhivaar

7. jaanuaril 2025

Lisa 1. Rahvusarhiiv arvudes 2024. aastal

Töötajad	189	76 ametnikku ja 113 töötajat
Hooned	7	Tallinnas (3), Tartus (2), Rakveres, Valgas
Arhiivihoidlad	15 603 m ²	8505 jooksvat meetrit vaba riulipinda
Säilikud*	10 501 265	http://ais.ra.ee
Digitaalarhivaalid*	5921,3 TB	5446,4 TB digitud, ülejäänud digisündinud
Arhivaalid veebis, digikujutised*	38 912 174	www.ra.ee/dgs/explorer.php
Kaardid veebis*	101 647	www.ra.ee/kaardid/
Fotod veebis*	830 399	www.ra.ee/fotis/
Filmid veebis*	20 711	www.meediateek.ee
Veebikülastused	1 801 059	www.ra.ee/vau/ + muud portaalid
Jälgijad Facebookis* / levi	12 023 / 690 898	www.facebook.com/rahvusarhiiv
Lahendatud päringud	5831	3193 arhiiviteatist, 2638 vastuskirja
Teaduspublikatsioonid	7	https://www.ra.ee/vau/index.php/et/shop
Näitused	6	www.ra.ee/kulastajale
Eelarve	15 812 211,20	www.ra.ee

* Andmed 2024. aasta detsembris, sisaldades kasvavalt eelnevate aastate andmeid.